

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

СИНІЙ ВАЛЕНТИН СЕРГІЙОВИЧ

УДК 230.2

СУЧАСНЕ ХРИСТИЯНСЬКЕ ЛІДЕРСТВО В ОСВІТІ

Спеціальність 09.00.14 – богослов'я

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
ЧОРНОМОРЕЦЬ Юрій Павлович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, професор
кафедри богослов'я та релігієзнавства.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук
ГОРОХОЛІНСЬКА Ірина
Володимирівна,
Чернівецький національний
університету імені Юрія Федьковича,
доцент кафедри філософії та
культурології;

кандидат філософських наук
ЛЕВЧЕНКО Тетяна Григорівна,
Ірпінський державний коледж
економіки та права, викладач.

Захист відбудеться 6 травня 2021 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул.Пирогова,9.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул.Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 6 квітня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. Б. Остащук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Протестантська теологічна освіта в Україні та на всьому просторі Східної Європи переживає період складних трансформацій, викликаних багатьма факторами. Фактично саме протестантський сектор духовної освіти і виховання став місцем для численних експериментів. Не менш важливо, що шляхи розвитку духовної освіти у протестантському богословському середовищі обговорювалися протягом десятиліть. Таким чином, саме українськими протестантами накопичено досвід, який після повноцінного державного визнання богослов'я науковою і освітньою дисципліною у 2014 році викликає значний інтерес у богословів усіх конфесій, експертів, релігієзнавців. Водночас, самі протестантські освітяни і богослови критично оцінюють власні досягнення та намагаються створити нову парадигму для духовної освіти, яка б враховувала виклики постмодерну та нові методологічні засади освіти і виховання як систем діяльності, що ефективно реалізуються сьогодні лише завдяки розвитку культури спільнотності та міжособистої взаємодії. За таких умов актуальним завданням стає осмислення форм розвитку колективного лідерства, перехід від модерних парадигм корпоративної культури до постмодерних парадигм інтерсуб'єктивної взаємодії. Зростає усвідомлення семінарій як особливих спільнот, які дозволяють реалізуватися потенціалу особистостей вчителя та учня, стають додатковим засобом для здійснення місійного покликання церкви поруч із власне церковними спільнотами.

У християнському персоналізмі ХХ століття духовне народження у церковну спільноту можливе через появу особистих відносин із Богом, а також із членами церковної спільноти, в якій особистість є більше, ніж сума її соціальних відносин, оскільки має унікальне особисте покликання, особливе особисте місце у церковній соціальності. Бачення світської соціальності як механічної суми індивідів, а церковної соціальності як органічної єдності особистостей характерне для переважної більшості православних, католицьких і протестантських теоретиків сьогодення. Розуміння семінарії як спільноти та усіх складових семінарського колективу як спільнот із власним покликанням відкриває нові перспективи для розвитку теології освіти. Стрімкий розвиток колективного лідерства у семінаріях в умовах зростання значення міжособистих відносин у всіх різновидах соціальності змушує переосмислювати богословські основи персоналістично орієнтованої християнської педагогіки та менеджменту освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено у межах науково-дослідної роботи кафедри богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова відповідно до наукової теми кафедри «Розбудова академічного богослов'я в умовах освітніх трансформацій в Україні» (U 0117U004903). Окрім того, робота виконана у межах інтегрованої освітньо-дослідницької програми Центру дослідження релігії НПУ імені М.П. Драгоманова «Сучасне протестантське богослов'я», що розробляється і впроваджується спільно з Євро-Азіатською теологічною асоціацією згідно з додатковою угодою №1 до договору про співпрацю між Національним

педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова і громадською організацією «Євро-Азіатська теологічна асоціація» від 19 грудня 2015 р.

Мета дослідження полягає в здійсненні критичного аналізу трансформації моделей лідерства у протестантських вищих духовних закладах України кінця ХХ – початку ХХІ століть, виявленні основних рис моделей колективного лідерства, що переживають стадію активного становлення.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити такі основні **дослідницькі завдання**:

- здійснити аналіз загальних тенденцій розвитку протестантської вищої освіти України кінця ХХ – початку ХХІ століть;
- дослідити осмислення ідентичності та місії духовної освіти у богословських теоріях пострадянського протестантизму;
- виявити причини зростання ролі колективного лідерства в управлінні світськими та духовними навчальними закладами;
- представити моделі християнського лідерства в сфері освіти у теорії та практиці українського протестантизму, оцінити ефективність різних моделей в умовах сьогодення;
- висвітлити специфіку роботи опікунських рад у процесі управління українськими євангельськими семінаріями та дослідити комплекс проблем, що існують у практичній реалізації колективного лідерства на сучасному етапі розвитку пострадянської духовної освіти;
- показати значення сучасного богословського комунітаризму для сталого розвитку християнської освіти, для формування нових теорій про колективне лідерство й оптимальні форми реалізації цього лідерства у подальшій перспективі.

Об'єктом дисертаційного дослідження є богословські та місіонерські принципи функціонування протестантських вищих духовних закладів України кінця ХХ – початку ХХІ століть.

Предметом дослідження є трансформації моделей лідерства у протестантських вищих духовних закладах України кінця ХХ – початку ХХІ століть.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Дисертаційне дослідження має міждисциплінарний характер і виконане на межі сучасного протестантського богослов'я та теології освіти. При написанні дисертаційного дослідження застосовано загальнонаукові принципи аналізу релігійних явищ та процесів і принципи сучасного богослов'я – об'єктивність, неупередженість, позаконфесійність, цілісність, світоглядного та методологічного плюралізму. Для вирішення завдань, поставлених у дисертаційній роботі, використовується низка основних методів: системного богословського та філософського аналізу, компаративного вивчення. У дисертаційній роботі також використані такі загальнонаукові методи: опис, узагальнення, аналіз і синтез. Проведене емпіричне соціологічне дослідження та використання евристичного потенціалу комунітаризму Мирослава Вольфа дозволили сформулювати ефективні теорії колективного лідерства в освітній діяльності.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснено богословський аналіз трансформацій моделей лідерства у протестантських вищих духовних навчальних закладах України кінця XX – початку XXI століть.

У дисертаційному дослідженні сформульовані окремі положення, які відзначаються науковою новизною і виносяться на захист.

Вперше:

- досліджено, що сформована у попередні роки національна спільнота протестантських богословів набула своєї завершеності й зрілості у своїх відносинах із церквами та світським науково-освітнім середовищем. Все це дозволяє в умовах сьогодення ефективно реалізовувати місійне покликання духовної освіти. Сформовано множину теорій місійного служіння духовної освіти, які спираються на богословську методологію початку XXI століття, особливо на теорії царства Божого, церкви та семінарії як різновидів духовної спільнотності. Від турботи про формальні аспекти духовної освіти національна спільнота богословів перейшла до змістовного наповнення навчання і виховання у протестантських семінаріях і християнських університетах;
- проаналізовано, що виділення місійного покликання як основного завдання для всіх християн радикально трансформувало уявлення про завдання та перспективи духовної освіти. Бачення церкви не як ієрархічної структури і не як духовної реальності, що виявляється у цілком автономних громадах, а як мережі спілкування та союзу спільнот змінило уявлення і про освіту та бажані моделі семінарського навчання;
- представлено, що долучення місійної теології у дискусії про шляхи розвитку духовної освіти дозволило пострадянському протестантизму успішно подолати розбіжності у баченні формальної побудови освіти, а потім перейти до дискусій про її зміст. Відбулося поступове подолання модерного індивідуалізму, зростання ролі спільнот, заміна монологічних моделей місії на діалогічні. Здобуло загальне визнання уявлення про семінарію як спільноту, що не є самодостатньою, але слугує церкві як спільноті. Також церква почала розумітися як така, що слугує есхатологічній ідеальній спільноті, подібній до спільноти Трійці. Формування спільнотних і діалогічних моделей місійної та освітньої діяльності дозволяє українському протестантизму ефективно пристосовуватися до реалій початку XXI століття і бути проактивним у суспільстві сьогодення;
- доведено, що відповідно до зміни епох у загальному розвитку соціальності трансформувалися моделі християнського лідерства загалом та в освіті зокрема. Відповідно, необхідно виділяти (1) характерну для домодерну традиційну модель, засновану переважно на теології чеснот; панівну в добу модерну корпоративну модель лідерства, засновану на виконанні формальних правил всіма членами вертикальних структур і проєктів; звичайну в постіндустріальну епоху діалогічну (мережеву) модель, що передбачає спільнотне лідерство як сучасну реалізацію ідей теології спілкування та теорії загального священства. Усвідомлення можливостей застосування у межах

діалогічної моделі елементів моделей попередніх епох робить можливою спадковість не лише у лідерології, а й у теології освіти;

- за допомогою емпіричного дослідження доведено, що в українських протестантських семінаріях опікунська рада досить ефективна у таких напрямках роботи як підзвітність і контроль. У питаннях духовної опіки, роботи з ректором і залученості у життя семінарії члени опікунської ради проявляють активність, але її зазвичай недостатньо. У таких сферах як пошук фінансів й інформаційне просування семінарії і члени опікунської ради, і ректори повідомляють про недостатнє залучення та ефективність ради;
- виявлено, що протестантська освіта в Україні і на всьому просторі Східної Європи поступово долає кризові явища, пов'язані з бюрократизацією освітньо-виховних процесів та індивідуалістичними інтенціями студентів. Це подолання стало можливим через відкриття потенціалу комунітаризму в епоху постмодерну для духовних вищих навчальних закладів. Комунітаризм як теорія спільнот передбачає, що семінарія є освітньо-виховною та науково-богословською спільнотою, що слугує церковними спільнотам. Розвиток комунітаризму в теології сьогодення сприяє кращому розумінню можливостей колективного лідерства у спільнотах викладачів, спільнотах керівництва семінарій, спільнотах рад опікунів, спільнотах студентів.

Уточнено:

- застосування положень теології спільнотності (комунітаризму) до осмислення семінарій як специфічних навчальних закладів, до відкриття нових перспектив розвитку семінарій взагалі та навчально-виховного процесу зокрема є критично важливим. Перед обличчям цих нових викликів протестантська освіта України опинилася, обтяжена суперечностями реалізації колективного лідерства, які зумовлені особливостями розвитку богословської освіти останніх 25-30 років. Розуміння цих суперечностей дозволяє здійснювати контекстуалізацію ідеалів спільнотного лідерства доби постмодерну для українського протестантизму.

Набули подальшого розвитку:

- рефлексії про те, що сьогодні перед семінаріями стоїть дилема щодо того, яким шляхом продовжити свій розвиток. Вони можуть обрати шлях відмови від національних стандартів і повернення лише до внутрішньоцерковної діяльності, що призведе до їх маргіналізації як інституцій. Другим напрямком може бути інституційне становлення відповідно до державних стандартів та міжнародних тенденцій, що дозволить семінаріям служити суспільству і церкві, а їхній голос буде більш авторитетним у сучасному суспільстві. Третім напрямком може бути створення своєї акредитаційної асоціації або на базі ЄААА, або на власній платформі.

Теоретичне значення дослідження. В дисертаційній роботі вперше в українському контексті всебічно досліджено трансформації моделей лідерства у протестантських вищих духовних закладах України кінця ХХ – початку ХХІ століть, виявлено основні риси моделей колективного лідерства, що переживають стадію активного становлення. Робота може сприяти подальшій дискусії про українську

теологію освіти та розвиток протестантської духовної освіти на пострадянському просторі. Дисертація дозволяє віднайти нові перспективи для розвитку сучасної української теології й активнішого включення її представників у світові світоглядні дискусії.

Практичне значення дисертації. Дисертація дозволяє оновити дискусії, що точаться в українській богословській протестантській науці стосовно моделей розвитку духовної освіти. Традиційні в останні 30 років дебати тепер можуть бути зазнати принципових трансформацій, оскільки представлена дисертація показує нові методологічні підходи та надає матеріал для оновлення дискусій. Результати, отримані в ході дослідження, можуть бути використані при викладанні релігієзнавчих, теологічних та філософських курсів у вищих навчальних закладах, а також для підготовки відповідної навчально-методичної літератури.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою роботою автора. Висновки і положення наукової новизни одержані автором самостійно (без співавторів). Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Основні ідеї та положення дисертації були оприлюднені на наукових та науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема: Міжнародній науковій богословській конференції «Богопізнання: Схід–Захід. Догматичні та духовні виміри» (Львів, 2014); Звітній науково-практичній конференції викладачів, докторантів та аспірантів «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (НПУ імені М.П. Драгоманова; Київ, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформація: східноєвропейські виміри» (Острог, 2016); Звітній науково-практичній конференції викладачів, докторантів та аспірантів «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (НПУ імені М.П. Драгоманова; Київ, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформація і сучасний світ» (Одеса, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Біблія і Реформація» (Одеса, 2017); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Реформація: історичний і сучасний контекст» (Херсон, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Реформація і трансформація суспільства: досвід минулого і виклики сучасності» (Львів, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Методології богословських досліджень: проблеми і перспективи» (м. Київ, 2018); II Міжнародній богословській конференції «Церква і публічна сфера: любов у дії» (Львів, 2019).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковані в 6 статтях, з яких 4 опубліковані в українських фахових наукових виданнях, 1 стаття у зарубіжному фаховому виданні.

Структура й обсяг дисертації, послідовність викладу матеріалу зумовлені метою і логікою дослідження та відображають послідовність поставленої мети і завдань. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку

використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 195 сторінок, із них 176 – основного тексту. Список використаних джерел налічує 245 найменувань, з них – 48 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету й завдання роботи, об'єкт і предмет, розкрито теоретичне й практичне значення дисертації.

У **першому розділі «Трансформації лідерства у протестантських вищих духовних закладах як предмет наукового дослідження»** аналізується теоретичне осмислення сучасних християнських освітніх та виховних практик, що застосовуються у протестантських семінаріях, а також досліджується значення педагогічних новацій, що пропонуються богословами.

У **підрозділі 1.1. «Загальні тенденції розвитку протестантської вищої освіти України кінця ХХ – початку ХХІ століть»** пропонується періодизація становлення цієї освіти з 1990 року, надається детальний аналіз кожного періоду до сьогоденного етапу радикальних трансформацій. На процес виникнення баптистських семінарій України вплинули західні церкви або місії, в окремих випадках – українська діаспора. Визначальний вплив здійснили представники церков, навчальних закладів та християнських вузів США. Семінарії пережили низку етапів власного розвитку, під час яких змінювалися і форми колективного лідерства. Перший етап – виникнення семінарій та узгодження роботи семінарій до уніфікованих стандартів. На першому етапі, відразу після виникнення семінарії мали дуже дружні відносини з помісними церквами, програми були дуже гнучкі й відповідали на потреби церков. Церковне керівництво сприймало ці починання як частину церковного служіння. Другий етап – екстенсивний розвиток семінарій, під яким автор має увазі залучення в роботу семінарій додаткових ресурсів і зростання семінарій, пов'язане з кількістю студентів, а для деяких семінарій – відкриття філій або виїзних програм. Цей вид зростання також був пов'язаний із тим, що семінарії почали ставати все більш незалежними від національних церков, партнерство із західними організаціями стало більш форматизованим, що найчастіше проявлялося в участі західних партнерів в опікунській раді. Третій період – переоцінка роботи семінарій. Початок цього періоду значною мірою пов'язаний зі світовою економічною кризою 2007-2008 років, а його результатом стало відновлення діалогу семінарій та церков. Четвертий період – інституційних змін – пов'язаний із реакцією української держави на болонський процес і прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту». Розпочався процес підготовки до державної акредитації та формування культури відкритості у національному освітньому середовищі.

У **підрозділі 1.2 «Осмислення ідентичності та місії духовної освіти у богословських теоріях пострадянського протестантизму»** показано, що сформована у попередні роки національна спільнота протестантських богословів набула своєї завершеності та зрілості у своїх відносинах із церквами та світським науково-освітнім середовищем. Формування цілісного бачення місії церкви стосовно суспільства, ролі семінарій та християнських університетів у цій місії,

функцій національної спільноти богословів відбувалося поступово через великі світоглядні пошуки і теологічні дискусії.

Результатами рефлексій стали не лише статті, конференції, а й спеціальні випуски журналу «Богословські роздуми» та дві колективні монографії: «Нові горизонти місії» та «Нові горизонти місії-2». Також слід виділити окремі монографії і дисертації таких авторів як С.Головін, М.Черенков, Р.Соловій, О.Гейченко. У цих рефлексіях необхідно виділити нові за своєю методологією роздуми про те, чим є церква. Традиційно звичайним для протестантського богослов'я був образ церкви як спільноти вірних, що виразно відрізняються від оточуючих, беруть участь у спільному богослужінні, сповідують спільне віровчення та відрізняються особливим колективним етосом. Все це вірно, і кожна автономна церковна спільнота справді є такою. Але водночас, за Р.Соловієм, церква – це певна подія, яка з вірними стається завдяки дії Бога, а не лише завдяки їх рішенням жити певною спільнотою та діяти у їх межах.

Подієвість церкви дозволяє побачити церкву не лише як субстанційну спільноту з чітко окресленою ідентичністю, а і як Божу епіфанію, простір певних особливих відносин людей, через які являє Себе Бог. Традиційно протестанти вважали, що церква – це невидима реальність Тіла Христового, яка являє себе виключно у окремих спільнотах, які автономні та добровільно об'єднуються у будь-які формальні союзи. Ці останні тлумачилися як щось другорядне відносно автономних церков, на чію самостійність не можна було зазіхати. Як відомо, відстоювання принципу автономії громад навіть стало однією з причин появи особливого руху в баптизмі після відомого «інструктивного листа». О.Гейченко переконливо доводить, що структури, які покликані об'єднувати автономні громади теж є церквою, теж представляють невидиме Тіло Христове.

Усвідомлення церковності об'єднавчих структур не слід розуміти як торжество православного впливу, але потрібно усвідомлювати як визнання реальності. Звісно, при становленні баптизму модерний світогляд проявлявся у баченні кожної громади як автономного образу царства Божого. Але коли саме це царство розуміється як певні відносини не менше, ніж спільнота, то не можливо не бачити у відносинах між автономними спільнотами прояву церковності. С.Головін вважає, що церква повинна докладати зусиль для того, щоб утверджувати гуманізм, раціоналізм, позитивні цінності. Це все потім має ставати фундаментом загальної людяності для християнства як надбудови. М.Черенков не вважає, що ці два завдання «утверджувати людяність» та «утверджувати християнськість» не можуть бути розділені.

У підрозділі 1.3. «Зростання ролі колективного лідерства в управлінні світськими та духовними навчальними закладами» аналізують трансформації моделей управління західними університетами і вплив цих процесів на духовну освіту.

Протягом ХХ століття відбулися фундаментальні зміни в системі керівництва й організації роботи вищих навчальних закладах у розвинених країнах. Система вищої освіти стала більш масовою, інтернаціональною, пройшовши етап комерціалізації, що зробило університети більш складними за своєю структурою організаціями. Такі

зміни в системі освіти призвели до появи або переоцінки управлінських рад (опікунських рад). Якщо раніше університети частіше керувалися внутрішніми радами, такими як рада університету, вчена рада, що формувалися переважно з членів академічної спільноти, то протягом ХХ століття в системі управління все частіше формуються ради, які складаються з зовнішніх у відношенні до академічної спільноти людей. Залучення великого числа зацікавлених людей, інвесторів, громадських діячів та інших стейкхолдерів до управління університетом простежується в сучасних вузах західних країн.

У світських західних університетах виділяються чотири моделі реалізації колективного лідерства: модель самоуправління, управління академічними працівниками (self-governance model, university governance by academic staff); модель управління опікунською радою (trustee governance); модель корпоративного управління (corporate governance), тобто – система методів управління організації із застосуванням управлінських практик із приватного сектора; модель управління університетом стейкхолдерами (stakeholders government). Ці моделі фактично використовуються у роботі протестантських семінарій як під впливом прикладів західних семінарій та університетів, так і через зобов'язання навчальних закладів перед ЄААА. Поступово відбувається формування сучасних національних моделей управління з усе більшим проявом рис колективного лідерства.

У другому розділі «**Моделі християнського лідерства в теорії та практиці українського протестантизму**» здійснено аналіз досягнень вітчизняної богословської лідерології. В кінці ХХ – на початку ХХІ століть активно розвивається лідерологія як частина практичної теології. Ця богословська дисципліна із західного дискурсу ввійшла у вітчизняний протестантський контекст ще в другій половині 1990-х. Дискусії навколо християнського лідерства активізувалися у другій декаді ХХІ століття, чому сприяє певна вичерпаність наявних шляхів розвитку лідерології, поява нових викликів перед християнськими церквами, можливість застосування для аналізу феномену «лідера» нового богословського інструментарію. У пошуках нових шляхів для розвитку лідерології представники цієї богословської дисципліни намагаються критично переосмислити напрацювання попередніх десятиліть, провадять численні опитування щодо лідерства у церквах, намагаються віднайти нове знання щодо лідерства та нові практики.

Історично першим був традиційний тип лідерства. Для нього характерними є концентрація уваги на чеснотах лідера, на його покликанні та на його харизмах. У часи модерну панувала корпоративна модель лідерства. Лідером був той, хто мав владу і ставав організатором найбільш ефективних проектів. У часи постіндустріального інформаційного суспільства формується діалогічна модель лідерства, яке реалізується через мережі, діалог, який ведеться на рівних. У багатьох аспектах діалогічна модель лідерства критично переосмислює досвід корпоративного лідерства і намагається актуалізувати надбання традиційного типу лідерства. Але, в цілому, на наших очах відбувається народження нового типу лідерства, який не можна вважати просто відродженням новозавітного вчительства чи оновленим харизматичним лідерством або лідерством через виявлення

традиційних чеснот. Звісно, що аналіз того, який є новий тип лідерства, значно утруднений через те, що діалогічне лідерство лише формується і потрібна значна богословська рефлексія для виділення основних рис такого християнського лідерства у добу інформаційного суспільства.

Особливо уважно традиційна, корпоративна і діалогічна моделі лідерства мають розглядатися при аналізі того, як вони втілюються у християнській освіті, а також через християн – у загальноосвітньому просторі. Свідоме використання методології розрізнення трьох моделей лідерства також повинно привести до виділення тих рис, які належать до постійного «ядра» феномену християнського лідерства, зокрема – в освіті. Прямий зв'язок між лідерологією та християнською педагогікою заданий вже тим, що християнство як таке є учнівством у відношенні до Божественного Вчителя, а покликання учнів включає у себе готовність стати вчителями, «навчаючи народи». Забезпечення християнського лідерства у загальному просторі освіти напряду пов'язане з готовністю сучасних теологів бути у діалозі з науковцями, філософами, інтелігенцією, надаючи все нові свідчення користі від християнства як способу мислення та способу життя.

Інтерсуб'єктивна спільнотність і постійний діалог мають бути основою для розвитку конфесійних семінарій. Кожна семінарія повинна стати спільнотою викладачів та учнів. Таке завдання перед собою ставили заради виховних цілей представники традиційної і модерної теології. Однак зараз існування семінарії як спільноти є умовою можливості існування духовного навчального закладу. Серед іншого, реалізація діалогічної парадигми, зокрема, приводить до зростання ролі опікунської ради як важливого органу спільнотного керівництва семінарією.

У третьому розділі «Специфіка роботи опікунської ради у процесі управління українськими євангельськими семінаріями: проблеми реалізації колективного лідерства на сучасному етапі розвитку пострадянської духовної освіти» викладено і проаналізовано результати емпіричного соціологічного дослідження, яке здійснене в процесі роботи над дисертаційною роботою, а саме: представлені результати інтерв'ю з ректорами євангельських семінарій (різних баптистських навчальних закладів, акредитованих у ЄААА) та з членами опікунських рад баптистських семінарій України.

Для всіх груп респондентів робота над стратегією і баченням є основною діяльністю. Фактично на засіданнях опікунських рад приділяється достатньо часу для роботи над стратегією або обговоренню бачення, але на основі інтерв'ю приходимо до висновку, що ця увага не завжди використовується продуктивно через різне розуміння окремими членами, в який спосіб має ця робота здійснюватися і який продукт повинен бути в підсумку.

Фінансове питання, на думку ректорів, є другим за важливістю. У розумінні членів ради, воно заявляється як третє за важливістю, у фактичній роботі йому відводиться менше часу, ніж очікується як ректорами, так і членами рад.

Залученість у життя семінарії – дуже важлива функція роботи рад, здійснення якої виходить поза рамки формальних засідань. У процесі польового дослідження також було виявлено, що розуміння того, що таке залучення, тлумачиться різними представниками ради по-різному, а для деяких є просто загальною фразою.

Інформаційне просування семінарії – ще одна сфера відповідальності ради, про яку говорили і ректори, і члени ради, але вона не розглядається на засіданнях ні в теоретичному контексті (розробка стратегії і складання плану з просування семінарії, залучення експертів), ні в практичній сфері (представлення семінарії на конференціях або поїздки з представниками викладацького складу для інформування церков про роботу навчального закладу).

Підзвітність та контроль – про важливість цієї сфери відповідальності також йшлося в інтерв'ю і ректорів, і членів ради. Останні з них бачать важливість цього питання значно більше, ніж керівники семінарій. Під час інтерв'ю було виявлено, що представники різних поколінь по-різному розуміють «здорову підзвітність». У роботі засідань ради цьому питанню відведено одне з найважливіших місць, деякі респонденти сказали, що йому приділяється найбільше часу.

Робота з ректором – це ще одне питання, про яке заявляли всі респонденти (ректори і члени ОР). Мова йде про очікування і ректорів, і представників ОР, і про важливість розвитку відносин із ректором та піклування про нього та важливість уникнення професійного вигорання. Фактично це питання на засіданнях ради піднімається в контексті, коли ректор звільняється і коли йде пошук нової людини. Це не відповідає заявленим очікуванням із цього пункту.

Обговорення поточних питань та духовна опіка. На думку великої кількості респондентів, обговорення поточних питань іноді займає досить великий відсоток часу засідань ОР, на противагу часу, який відводиться на духовну опіку. На їхню думку, часу приділяється менше, ніж очікується.

Четвертий розділ «Значення богословського комунітаризму для сталого розвитку християнської освіти і формування уявлень про колективне лідерство» присвячений теологічному осмисленню сучасного досвіду розвитку спільнотності у семінаріях та виокремленню перспектив подальших позитивних трансформацій духовної освіти в Україні.

На наше переконання, еклезіологічний комунітаризм Вольфа може бути методологічною основою для осмислення феномену семінарії як духовної спільноти. Семінарія не тільки подібна церкві як спільнота учнів. Семінарія є християнською спільнотою, що в максимальному ступені покликана розвивати здібності та харизми особистості у її взаємодії з іншими особистостями. Також робота опікунських рад семінарій передбачає покликання до міжособистісної взаємодії у християнській спільноті. Осмислення роботи семінарій загалом та опікунських рад зокрема у межах понять еклезіологічного комунітаризму є цілком виправданим. Зазначимо, що цей комунітаризм передбачає міжособистісну взаємодію, яка була б подібною до перихорези Осіб Трійці. І якщо сучасна християнська теологія пропонує Трійцю як модель навіть для світської соціальності, то закономірним виглядає тринітарно-комунітаристське богословське осмислення таких структур християнської взаємодії як семінарія та опікунська рада.

Розуміння Вольфом церкви як реальності, що передуює появі окремого індивіда як християнина означає радикальний розрив із ліберальними протестантськими уявленнями про церковну спільноту як створену добровільним рішенням індивідів. Але цей дослідник не поділяє колективістського уявлення про церкву як організм, в

якому індивід є повністю підкореним цілому. Встановлено, що Вольф створює комунітаристську модель церкви, в якій церковна спільнота розуміється як єдність різноманіття. Сама єдність має характер міжособистісних відносин. Особистості, які мають різноманітні харизми у спільноті, взаємодіють між собою подібно до спілкування Трьох Осіб у Богові. Комунітаризм в еклезіології Вольфа як «середній шлях» між ліберальним індивідуалізмом та тотальним колективізмом має всі ознаки постліберальної богословської теорії. Доведено, що комунітаризм Вольфа став творчим розвитком християнського персоналізму ХХ століття з його наголосом на екзистенційній свободі особистості та важливості міжособистісних відносин.

Побудова еклезіологічного комунітаризму вдалася Вольфу не стільки завдяки його численним конкретним спекуляціям про влаштування церковних спільнот, скільки завдяки його баченню персоналізму. Отож, як ми констатували вище, Вольф поєднує уявлення про особистість як залежну від її відносин з іншими особистостями (тут він розвиває теорію Ратцингера) з баченням особистості як апофатичної таємниці, яка є вищою за усі свої властивості та харизми (бачимо творче тлумачення теорії Зізіуласса). Відповідно, особистість, яка існує у абсолютній відкритості до впливів інших особистостей, з одного боку, та є абсолютно унікальною, з іншого боку, робить можливим існування комунітарної церковної спільноти. Вольф підкреслює, що соборність (повнота і завершеність) окремої християнської особистості так само необхідна, як і соборність всієї церковної спільноти. Характеристика особистості як соборної передбачає не лише традиційний ідеал цілісності всіх здібностей і харизм особистості у її інтенції до спілкування з Богом, а й бачення легітимності внутрішньої різноманітності особистості. Можлива складність ідентичності особистості практично є нескінченною, і готовність її прийняти у спільноті – головна риса комунітаризму Вольфа. Аналогічно, кожна церковна спільнота повинна бути готовою прийняти як християнські усі інші церковні спільноти, якими б не були особливості їх ідентичності. Зрозуміло, що таке розуміння соборності можливе лише у протестантизмі. Як правильно відзначає Вольф, католицизм передбачає, що церковна спільнота має бути місцевим втіленням загальної церковної ідентичності, яку має вся структура, а православ'я наголошує на тому, що окрема спільнота за ідентичністю з необхідністю тотожна загальній ідентичності церкви вже завдяки звершенню євхаристії. Комунітаризм Вольфа дозволяє описати церковні громади та їх об'єднання як мережеві структури, в яких усі особистості є активними суб'єктами, чиї здібності та харизми є важливими для конституювання спільнот.

Проаналізований комунітаризм дозволяє уникати утопічного розуміння семінарії та опікунської ради як єдиних колективних суб'єктів. Навпаки, кожен християнський колектив має бути мережею міжособистісної взаємодії, в якій існує сутнісна потреба у здібностях та харизмах кожної особистості. Важливим є служіння кожного, а не лише керівних осіб. Джерелом харизм, які проявляються у межах міжособистісної взаємодії у семінарії та опікунських радах, є Бог, що має суверенну владу над кожною християнською спільнотою.

Комунітаризм Вольфа робить неможливим бачення роботи семінарій та опікунських рад як суто формальну взаємодію повністю автономних індивідів. Не

все у міжособистісних відносинах всередині спільнот може бути формалізоване, редуковане до певних процедур, правильність виконання яких сама по собі гарантувала високу ефективність діяльності семінарій та опікунських рад. Єдиною формальною вимогою до міжособистісної взаємодії є повна відкритість до іншого, до проявів його здібностей і харизм.

Навчання і робота у семінарській спільноті передбачає переживання особистого розвитку, аналогічного до духовного народження особистості у церковних спільнотах. Координація процесів, що сприяють цілісному духовному розвитку особистості, передбачає визнання суверенітету Бога та права кожного християнина на участь у владі, яку має спільнота, до якої він причетний.

Особливо важливо, що відкритість до інших має пневматологічний характер, є відкритістю до харизм інших. Пневматологічна відкритість є чутливістю до внеску кожного у спільну справу, спрямованістю на досягнення консенсусу в діалозі завдяки загальному пошуку волі Божої у здійсненні Його місії. Пневматологічна відкритість принципово відрізняється від ліберальної відкритості, що веде до релятивізму. Спільним в обох розуміння відкритості є лише визнання етичних мотивів для легітимізації відкритості.

Практики особистого і колективного лідерства освіти, з точки зору еклезіологічного комунітаризму, мають розглядатися як реалізація особливих харизм, важливих для християнської освіти та церков загалом. Еклезіологічний комунітаризм дозволяє створити принципи методології богословської оцінки результатів дослідження не лише за шкалою ефективності, а й богословської правильності пропозицій активніше розвивати опікунські ради та семінарії як лідерські церковно-освітні спільноти.

Еклезіологічний комунітаризм є цілісною теорією церковних спільнот, і застосування його принципів до аналізу таких спільнот як семінарія та опікунська рада дозволяє створити методологічні основи для богословської оцінки можливих шляхів розвитку цих освітянських спільнот та виявлення їх лідерського потенціалу.

ВИСНОВКИ

За результатами здійсненого дисертаційного дослідження сформульовано такі узагальнюючі висновки, які мають теоретичне і практичне значення.

Семінарії змогли пройти шлях від організації навчального процесу за західними лекалами до адаптації навчального процесу відповідно до українського контексту. Однак, при цьому більшість семінарій успішно адаптувалися лише до місцевого церковного контексту, але не до суспільства в цілому. Отже, необхідною стає діяльність із розвитку відносин семінарій із помісними церквами та з загальним національним освітнім простором. Сьогодні значні сподівання на оновлення вищих духовних закладів пов'язані з інтенсифікацією роботи опікунських рад або інших управлінських рад у східно-європейському контексті.

Традиційно оцінки розвитку колективного лідерства в протестантській освіті надавалися з позицій світогляду, характерного для доби пізнього модерну, коли український протестантизм тимчасово набував форм ієрархічних корпорацій. За таких умов багато значення надавалося характеристикам кількісного зростання чи

падіння. Це призводило до діагностування стану духовної освіти як кризового, що детально описано в дослідженнях С.Саннікова, О.Гейченко, О.Турлака, В.Чаплінського. Намагання надати нового імпульсу за рахунок розуміння духовної освіти як частини місійної діяльності, здійснені П.Пеннером, мали лише обмежений ефект. Лише сьогодні, після 2014 року, головними стали якісні показники в оцінці процесів розвитку духовної освіти та виховання. Все це зумовлює трансформацію уявлень про перспективи розвитку духовної освіти та колективного лідерства в цій галузі.

В цілому, на етапі виникнення євангельських семінарій в Україні та інших країнах служіння акредитаційної асоціації ЄААА вплив західних організацій на формування опікунських рад або інших управлінських рад був виразним і значним. Найчастіше він не був прямим, а опосередкованим – через національних лідерів, які в процесі навчання або досвіду роботи зіткнулися з такою моделлю керівництва. Після 25 років розвитку й осмислення колегіального керівництва, можемо підсумувати, що опікунські ради стали природним органом управління для теологічних ВНЗ в Україні, однак вони не зайняли проактивної позиції в усіх навчальних закладах і далеко не всі стали самостійними і повністю національними.

Нова сторінка історії розпочалася, коли 6 вересня 2014 року було прийнято Закону «Про вищу освіту», що дозволив офіційне визнання богословської освіти як частини загального освітнього простору. Цей закон дав можливість семінаріям визнати свої дипломи, видані раніше, на державному рівні. Завдяки законодавчим змінам держава почала визнавати отриману богословську освіту, отриману за кордоном. У семінарії з'явився шанс отримати державну ліцензію. Цей закон також підштовхнув до того, що окремі державні університети вперше відкрили богословські кафедри або ж спробували відновити їх роботу на новій основі. Особливо важливо, що деякі з державних ВУЗів відкрили спільні освітні проекти з семінаріями. Зазвичай це були магістерські програми теоретичної і практичної спрямованості, аспірантські та докторські програми. Цей період підштовхнув навчальні заклади також і до переоцінки ролі вищих управлінських рад (опікунських рад), а також до переосмислення того, яким чином теологічне співтовариство повинно будувати відносини з церковною спільнотою. У ради починають запрошувати експертів із різних галузей, керівництво семінарій починає звертати увагу не тільки на пасторів, але і на рядових членів церкви, випускників, які здатні дієво допомогти в розвитку семінарії як інституції. Питання про управлінську раду перестає бути проблематичним на рівні теологічних шкіл в Україні. Більш актуальним стає питання про те, яким чином можливо підвищити ефективність роботи ради, оскільки і керівники семінарій, і члени рад досить часто говорять про бажання підвищити ефективність їхньої роботи.

Протестантська богословська спільнота України сформувала множину теорій місійного служіння духовної освіти, які спираються на богословську методологію початку ХХІ століття, особливо на теорії царства Божого, церкви та семінарії як різновидів духовної спільнотності. Засадниче уявлення про важливість спільнотності не могло оминати і сприйняття семінарій. Вони теж, як особлива частина церкви, мають бути спільнотами, в яких панують ідеальні відносини

міжособистої взаємодії. І це мають бути не лише відносини, пов'язані з взаємодією «вчителі-учні». Важливими є відносини братства, любові, взаємної підтримки у критичних ситуаціях.

Важливим фактором для розвитку протестантської вищої освіти стали уявлення про місійне покликання церковного навчання та виховання у всіх його основних формах. Ці уявлення розвивалися під впливом західної теології, яка надавала бачення церкви як «спільноти учнів», а всю діяльність церкви бачила як певну просвітницько-соціальну терапію, результатом якої мало б бути формування нової соціальності, заснованої на християнських цінностях і принципах. Завдяки формуванню національної спільноти викладачів створюється висока культура відповідальності семінарії перед церквою. Важливо, що церква не розглядається богословами як самодостатня реальність: вона є місійною спільною, справа якої – привести вірних до Бога, змінити звичайний соціум на радикально теоцентричний (на царство Боже). Відповідно, семінарія існує не лише заради тих цілей, які ставить перед собою церква як організація, але й задля загальної місійної інтенції самої церкви. Діяльність спільноти викладачів почала спрямовуватися не лише на користь церкви, а й на користь християнської місії в цілому.

Якщо завданням церкви є місіонерське свідчення про Бога, у відносинах з яким перебуває церква, то завданням семінарії стає надання все нових мов, на яких би церква могла висловлювати своє свідчення у світі, який швидко змінюється. Надання таких мов можливе лише у випадку, якщо семінарія є частиною церкви та активно бере участь у її місії. Адже усі мови місії формуються у практиці тих діалогів церкви із різними середовищами, які відбуваються під час місії. У 1990-ті роки богослови у семінаріях часто виступали як самостійні місіонери, які нібито краще за церкву знають що і як потрібно проповідувати. Приблизно з 2005-го богослови, навпаки, намагалися прислужитися церквам у їх місійній діяльності та відмовляли семінаріям у праві бути суб'єктами місійної проповіді відносно сучасного суспільства. До 2010 року стало зрозуміло, що будь-який вищий протестантський заклад певною мірою є невеликим конфесійним університетом і покликаний до повноцінної участі у діалозі між суспільством та церквою. Семінарія або університет не можуть замінити церкви у цьому діалозі. Але конфесійний університет є простором для дискусій між церквою та суспільством і у межах цього простору церква формує та випробовує нові концепції, теорії, стратегії для власних теорій та практик. Наприклад, стало зрозумілим, що проекти соціальних доктрин для різних протестантських конфесій не потрібно очікувати від лідерів церков, а необхідно написати у семінаріях та університетах і запропонувати церквам. Такого роду ініціативи сприяли формуванню співробітництва церков та національної спільноти богословів, адже остання все частіше ставала експертним середовищем, від якого церкви очікували нових ідей та проектів.

Особливо великими очікуваннями були напередодні 500-річчя Реформації, а після 2017 року спостерігаємо певну самозаспокоєність церков. Сьогодні замість того, щоб звертатися за множиною нових ідей та проектів до національної спільноти богословів, церкви часто дослуховуються до лідерів громадської думки у соціальних мережах, які презентуються власну позицію як збереження традиції, критикуючи

богословів за їх нібито лібералізм, постмодернізм, релятивізм, секулярність їх світогляду тощо. Такого роду поворот після 2017 року є явищем закономірним, оскільки в останні роки спостерігається панування атмосфери «пост-правди», коли виглядає, що правим є не той, чия позиція більше легітимна з богословської та традиційної точки зору, а хто більш рішуче заявляє про власну правоту і критикує всіх інших. Водночас, у спільноті українських богословів та в церквах простежується все більше усвідомлення того, що церква покликана не до обслуговування власних інтересів, а до служіння суспільству заради цілісної трансформації останнього.

Спасіння не лише окремих особистостей, але і радикальна зміна соціуму – такою є мета діяльності церков згідно з баченням церковного життя як виконання місії Бога. Аналогічно лідери церкви покликані до служіння церкві, до формування власного етосу згідно з взірцем лідера-слуги. Такі лідери не борються за особисту владу і тому легше утверджується ідеал колективного лідерства, взірцем якого для християнства є спільнота апостолів. Також, згідно з аналогією, яка описана в нашій дисертації, лідери серед християнських служителів та серед християн-професіоналів покликані до служіння суспільству, яке, в свою чергу, з його потребами та викликами є тим «ближнім», дієва любов до якого постає єдиним критерієм легітимності християнського етосу.

Застосування положень теології спільнотності (комунітаризму) до осмислення семінарій як специфічних навчальних закладів, до відкриття нових перспектив розвитку семінарій загалом та навчально-виховного процесу зокрема є критично важливим. Кінець епохи класичних корпоративних зв'язків у суспільстві та перехід до мережевої взаємодії в суспільстві ставить проблему готовності церков та семінарій до майбутнього, яке вже настало. До сьогодні багато у чому семінарії діють у корпоративній культурі пізнього модерну, а також готують випускників до діяльності в суспільстві, яке вже стає минулим. Викликом також постає панування в культурі мережевої солідарності постправди, все більша неможливість досягнення консенсусу на основі спільних цінностей. За таких умов сам по собі феномен колективного лідерства в сучасних семінаріях стає важливим прикладом і має великий виховний потенціал. Також великого значення набуває кроскультурне лідерство й інші форми лідерства, які враховують культуру спілкування і діалогічності, надають позитивного тлумачення мережовості як потенційній спільнотності. Перед обличчям цих нових викликів протестантська освіта України опинилася в стані обтяженості суперечностями реалізації колективного лідерства, які зумовлені особливостями розвитку богословської освіти останніх 25-30 років. Розуміння цих суперечностей дозволяє здійснювати контекстуалізацію ідеалів спільнотного лідерства доби постмодерну для українського протестантизму.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Синій В. С. Оцінка ефективності рад піклувальників в процесі управління українськими баптистськими семінаріями // Практична філософія. К, 2019. – №3. – С.184-192.

2. Синій В. С. Розуміння місії членами рад піклувальників в баптистських теологічних школах України // Гілея. – К., 2019. – Вип.147 (№8) Ч.2, 2019. – С.128-133.

3. Синій В. С. Теорії про місійне покликання богословської освіти у пострадянському протестантизмі // Освітній дискурс: збірник наукових праць. – К., 2020. – Випуск 23(5). – С.78-92.

4. Синій В. С. Розвиток колективного лідерства в богословській освіті у пострадянському протестантизмі // Освітній дискурс: збірник наукових праць. К., 2020. – Випуск 29 (12). – С. 81-92.

Статті в іноземних наукових фахових виданнях:

5. Syniy V. Typological analysis of Christian leadership models // Evropský filozofický a historický diskurz. – Praha, 2020. – Volume 6, Issue 2. – P. 67-72.

Статті в наукових виданнях:

6. Синій В. С. Еклезіологічний комунітаризм Мирослава Вольфа // Українське релігієзнавство. – К., 2020. – № 91. – С.127-150.

АНОТАЦІЯ

Синій В. С. Сучасне християнське лідерство в освіті. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2021.

В дисертації проводиться критичний аналіз трансформацій моделей лідерства у протестантських вищих духовних закладах України кінця ХХ – початку ХХІ століть, виявленні основних рис моделей колективного лідерства, що переживають стадію активного становлення. Здійснено аналіз загальних тенденцій розвитку протестантської вищої освіти України кінця ХХ – початку ХХІ століть. Досліджено осмислення ідентичності та місії духовної освіти у богословських теоріях пострадянського протестантизму. Виявлено причини зростання ролі колективного лідерства в управлінні світськими та духовними навчальними закладами. Досліджено моделі християнського лідерства в сфері освіти у теорії та практиці українського протестантизму, оцінено ефективність різних моделей в умовах сьогодення. Виявлена специфіка роботи опікунських рад у процесі управління українськими євангельськими семінаріями та досліджено комплекс проблем, що існують у практичній реалізації колективного лідерства на сучасному етапі розвитку пострадянської духовної освіти. Показано значення сучасного богословського комунітаризму для сталого розвитку християнської освіти, для формування нових теорій про колективне лідерство та оптимальні форми реалізації цього лідерства у подальшій перспективі. Сформована у попередні роки національна спільнота протестантських богословів набула своєї завершеності та зрілості у своїх відносинах з церквами та світським науково-освітнім середовищем. Все це дозволяє в умовах сьогодення ефективно реалізовувати місійне покликання духовної освіти. Сформовано множину теорій місійного служіння духовної освіти, які спираються на богословську методологію початку ХХІ століття, особливо на теорії царства Божого, церкви та семінарії як різновидів духовної спільнотності. Виділення

місійного покликання як основного завдання для всіх християн радикально трансформувало уявлення про завдання та перспективи духовної освіти. Бачення церкви не як ієрархічної структури і не як духовної реальності, що виявляється у цілком автономних громадах, а як мережі спілкування та союзу спільнот змінило уявлення і про освіту та бажані моделі семінарського навчання. Відбулося поступове подолання модерного індивідуалізму, зростання ролі спільнот, заміна монологічних моделей місії на діалогічні. Здобуло загальне визнання уявлення про семінарію як спільноту, що не є самодостатньою, але слугує церкві як спільноті. Також церква почала розумітися як така, що слугує есхатологічній ідеальній спільноті, подібній до спільноти Трійці. Формування спільнотних і діалогічних моделей місійної та освітньої діяльності дозволяє українському протестантизму ефективно пристосовуватися до реалій початку XXI століття та бути проактивним у суспільстві сьогодення.

Ключові слова: богословська освіта, форми богословської освіти, зміст богословської освіти, соціальне покликання теології, теорії про церковні і науково-освітні спільноти.

АННОТАЦІЯ

Синий В. С. Современное христианское лидерство в образовании. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.14 – богословие. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2021.

В диссертации представлен критический анализ трансформаций моделей лидерства в протестантских высших духовных заведениях Украины конца XX – начала XXI веков, выявлены основные аспекты моделей коллективного лидерства, что проходят стадию активного становления. Осуществлен анализ общих тенденций развития протестантского высшего образования Украины конца XX – начала XXI веков. Исследовано осмысление идентичности и миссии духовного образования в богословских теориях постсоветского протестантизма. Выявлены причины возрастания роли коллективного лидерства в управлении светскими и духовными учебными заведениями. Исследованы модели христианского лидерства в сфере образования в теории и практике украинского протестантизма, оценена эффективность различных моделей в современных условиях. Выявлена специфика работы попечительских советов в процессе управления украинским евангельскими семинариями и исследован комплекс проблем, существующих в практической реализации коллективного лидерства на современном этапе развития постсоветской духовного образования. Показано значение современного богословского коммунитаризма для устойчивого развития христианского образования, для формирования новых теорий о коллективном лидерстве и оптимальных формах реализации этого лидерства в дальнейшей перспективе. Сформированное в предыдущие годы национальное сообщество протестантских богословов приобрело свою завершенность и зрелость в своих отношениях с церквями и светской научно-образовательной средой. Все это позволяет в современных условиях эффективно

реализовывать миссионерское призвание духовного образования. Сформировано множество теорий миссионерского служения духовного образования, которые опираются на богословскую методологию начала XXI века, особенно в теории царства Божьего, церкви и семинарии как разновидностей духовной общности. Выделение миссионерского призвания в качестве основной задачи для всех христиан радикально преобразовывает представление о задачах и перспективах духовного образования. Видение церкви не как иерархической структуры и не как духовной реальности, проявляющейся в совершенно автономных общинах, а как сети общения и союза сообществ изменило представление и об образовании, и о желаемых моделях семинарского обучения. Произошло постепенное преодоление современного индивидуализма, рост роли сообществ, замена монологических моделей миссии на диалогические. Получило всеобщее признание представление о семинарии как сообществе, которое не является самодостаточной реальностью, но служит церкви как сообществу. Также церковь начала пониматься как такая, которая служит эсхатологическому идеальному сообществу, подобному сообществу Троицы. Формирование общинных и диалогических моделей миссионерской и образовательной деятельности позволяет украинскому протестантизму эффективно приспосабливаться к реалиям начала XXI века и быть активной силой в обществе настоящего. Выявлено, что протестантское образование в Украине и на всем пространстве Восточной Европы постепенно преодолевает кризисные явления, связанные с бюрократизацией образовательно-воспитательных процессов и индивидуалистическими интенциями студентов. Это преодоление стало возможным благодаря открытию потенциала коммунитаризма в эпоху постмодерна для духовных высших учебных заведений. Коммунитаризм как теория сообществ предусматривает, что семинария является образовательно-воспитательным и научно-богословским сообществом, которое служит церковным сообществам. Развитие коммунитаризма в теологии сегодня способствует лучшему пониманию возможностей коллективного лидерства в сообществах преподавателей, сообществах руководства семинарий, сообществах советов попечителей, сообществах студентов.

Ключевые слова: богословское образование, формы богословского образования, содержание богословского образования, социальное призвание теологии, теории о церковных и научно-образовательных сообществах.

SUMMARY

Syniy V. S. Modern Christian leadership in education. – Manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of philosophical sciences in the specialty 09.00.14 – theology. – National Pedagogical Dragomanov University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2021.

In the dissertation the critical analysis of transformations of models of leadership in Protestant seminaries of Ukraine of the end of XX – the beginning of XXI centuries, revealing of the basic features of models of collective leadership going through a stage of active formation is carried out. The analysis of the general tendencies of development of the Protestant higher education of Ukraine of the end of XX – the beginning of XXI

centuries is carried out. The comprehension of the identity and mission of theological education in the theological theories of post-Soviet Protestantism is studied. The reasons for the growing role of collective leadership in the management of secular and theological educational institutions are identified. Models of Christian leadership in the field of education in the theory and practice of Ukrainian Protestantism are studied, the effectiveness of various models in today's conditions is evaluated. The specifics of the work of boards of trustees in the process of managing Ukrainian evangelical seminaries are revealed and a set of problems that exist in the practical implementation of collective leadership at the present stage of development of post-Soviet theological education is studied. The significance of modern theological communitarianism for the sustainable development of Christian education, for the formation of new theories of collective leadership and the optimal forms of realization of this leadership in the future is shown. The national community of Protestant theologians formed in previous years has reached its completion and maturity in its relations with the churches and the secular scientific and educational environment. All this allows in today's conditions to effectively implement the missionary vocation of theological education. Many theories of missionary service of theological education have been formed, which are based on the theological methodology of the beginning of the XXI century, especially on the theory of the kingdom of God, the church and the seminary as varieties of spiritual community. The selection of the missionary vocation as the main task for all Christians has radically transformed the idea of the tasks and prospects of theological education. The vision of the church not as a hierarchical structure and not as a spiritual reality, which is manifested in fully autonomous communities, but as a network of communication and union of communities has changed the perception of education and the desired models of seminar teaching. There was a gradual overcoming of modern individualism, the growing role of communities, the replacement of monologue models of mission with dialogical ones. The idea of the seminary as a community that is not self-sufficient, but serves the church as a community, has gained general recognition. The church also came to be understood as serving an eschatological ideal community similar to the Trinity community. The formation of community and dialogical models of missionary and educational activity allows Ukrainian Protestantism to effectively adapt to the realities of the beginning of the XXI century and to be proactive in today's society.

Key words: theological education, forms of theological education, content of theological education, social vocation of theology, theories about church and scientific-educational communities.